Amőba-kvíz – kérdés-áttekintő

Téma: Az ókor (Hellász, Róma, zsidó vallás, kereszténység)

1
Milyen természetföldrajzi adottságok határozták meg az ókori görögök életét?

2
Mi volt a polisz, és milyen társadalmi rétegek alkották?

3
Hogyan növelte a görög gyarmatosítás a démosz politikai súlyát Athénban?

4
Milyen reformokat vezetett be Kleiszthenész, és milyen szerepet kapott az ötszázak tanácsa és a népgyűlés?

5
Mi volt a cserépszavazás (osztrakiszmosz) célja és menete?

6
Milyen hatással voltak a görög-perzsa háborúk az athéni demokrácia fejlődésére?

7
Milyen jellemzői voltak az athéni demokráciának Periklész korában, és kik nem vehettek részt benne?

8
Milyen okok vezettek a poliszvilág Kr. e. 4. századi válságához és a klasszikus athéni demokrácia bukásához?

9
Melyek voltak a görög építészet legjellemzőbb stílusjegyei és épülettípusai?

10
Milyen jellegzetes építészeti vívmányok terjedtek el a római városokban?

11
Milyen szerepet töltött be Pannonia provincia a Római Birodalomban, és hogyan ért véget a római uralom a területén?

12
Milyen folyamatok vezettek a Nyugatrómai Birodalom 476-os bukásához?

13
Hogyan alakult ki és mi jellemezte a zsidó nép ókori államát a virágkorában?

14
Mi volt a zsidó vallás legfontosabb újdonsága, és milyen előírások szabályozták a mindennapi életet?

15
Ki volt Jézus, és mi volt tanításának lényege?

16
Milyen keresztény hittételekhez kapcsolódik Jézus halála és feltámadása?

17
Milyen szerepet játszott Pál apostol a kereszténység terjesztésében?

18
Milyen okok magyarázzák a kereszténység gyors terjedését az állami üldözés ellenére?

19
Hogyan vált a kereszténység a Római Birodalom államvallásává?

20
Milyen fontos hittételeket tisztáztak az első egyetemes egyházi zsinatok?

Megoldókulcs

A kulcsszavak félkövéren vannak kiemelve a válaszon belül.

1. Milyen természetföldrajzi adottságok határozták meg az ókori görögök életét?

Válasz: A **mediterrán éghajlat**ú, hegyes-dombos vidék a zöldség- és gyümölcstermesztésnek, valamint az állattenyésztésnek kedvezett, és **fémekben gazdag** is volt, ami elősegítette a kézművesség fejlődését. Mivel a tenger sehol sem volt egy napi járóföldnél messzebb, és a **tagolt partvonal** öblökkel, félszigetekkel védett kikötőket biztosított, a **hajózás** és a **tengeri kereskedelem** fontos szerepet játszott, ezen keresztül szerezték be a hiányzó árucikkeket, például a gabonát.

Kulcsszavak: mediterrán éghajlat; fémekben gazdag; tagolt partvonal; tengeri kereskedelem; hajózás

2. Mi volt a polisz, és milyen társadalmi rétegek alkották?

Válasz: A **polisz** egy városmagból és a körülötte elterülő vidékből álló önálló **városállam** volt, saját politikai vezetéssel és pénzveréssel, amely a görögök számára a polgárok közösségét jelentette. Társadalmában jelentős jogi és vagyoni különbség volt az **arisztokraták** (görögül **aristoi**), azaz a származásukra büszke, nagyobb földbirtokú előkelők, és a **démosz**, vagyis a polgárjoggal rendelkező, de nem arisztokrata származású köznép (kereskedők, kézművesek, földművesek) között.

Kulcsszavak: polisz; városállam; arisztokraták; démosz; aristoi

3. Hogyan növelte a görög gyarmatosítás a démosz politikai súlyát Athénban?

Válasz: A **görög gyarmatosítás** során a Kr. e. 8–6. században a túlnépesedett poliszokból kivándorlók gyarmatvárosokat alapítottak a Földközi-tenger térségében, amivel fellendült a kereskedelem. Athén ugyan nem rendelkezett saját gyarmatvárossal, de bekapcsolódott a jövedelmező kereskedelembe, és ez a **démosz megerősödése** felé vezetett: a **kereskedők** és **kézművesek** vagyoni gyarapodásuk révén az arisztokratákéhoz hasonló **politikai jogokat** kezdtek követelni.

Kulcsszavak: görög gyarmatosítás; kereskedők; kézművesek; démosz megerősödése; politikai jogok

4. Milyen reformokat vezetett be Kleiszthenész, és milyen szerepet kapott az ötszázak tanácsa és a népgyűlés?

Válasz: Kleiszthenész Kr. e. 508-ban bevezette a **területi alapú beosztást**: a polgárokat vérségi vagy vagyoni alap helyett lakóhelyük szerint osztotta csoportokba, ezzel megszüntette a szabad polgárok közötti jogi különbségek nagy részét, bár a fontosabb hivatalokat továbbra is a legvagyonosabbakra korlátozta. A legfőbb hatalmat két testület kapta: az **ötszázak tanácsa**, amely törvény-előkészítő testületként működött, és a **népgyűlés**, amely törvényhozó testületként a közvetlen demokrácia intézménye volt, hiszen minden polgár személyesen részt vehetett a döntéshozatalban.

Kulcsszavak: Kleiszthenész; Kr. e. 508; területi alapú beosztás; ötszázak tanácsa; népgyűlés

5. Mi volt a cserépszavazás (osztrakiszmosz) célja és menete?

Válasz: A **cserépszavazást** (görögül **osztrakiszmosz**) a törött cserépdarabról, azaz **osztrakon**ról nevezték el, amelyre a polgárok annak a politikusnak a nevét írták fel, akitől meg akartak szabadulni, mert szerintük zsarnokságra tört. Ha legalább hatezren szavaztak, a szavazás érvényes volt, és akire a legtöbb szavazat esett, arra **tíz év száműzetés** várt, bár vagyonát megtarthatta; a Kr. e. 5. században ez valójában a **politikai ellenfelek eltávolítása** volt, nem pedig valódi zsarnokság elleni védekezés.

Kulcsszavak: osztrakiszmosz; cserépszavazás; osztrakon; tíz év száműzetés; politikai ellenfelek eltávolítása

6. Milyen hatással voltak a görög-perzsa háborúk az athéni demokrácia fejlődésére?

Válasz: A **görög-perzsa háborúk** során Athén és szövetségesei visszaverték a Perzsa Birodalom támadásait, így **Marathón Kr. e. 490**-es csatájában a **falanx** taktikájának segítségével győztek, majd a háborús felkészülés jegyében a **hadiflotta fejlesztése** vált az athéniak legfontosabb intézkedésévé, amely messze a legerősebbé tette a görög poliszok között. Mivel ez az intézkedés a kereskedelemnek kedvezett, a démosz egyes rétegei tovább erősödtek, ami további **demokratizálódáshoz** vezetett Athénban.

Kulcsszavak: görög-perzsa háborúk; Marathón Kr. e. 490; falanx; hadiflotta fejlesztése; demokratizálódás

7. Milyen jellemzői voltak az athéni demokráciának Periklész korában, és kik nem vehettek részt benne?

Válasz: Periklész korában, aki a **déloszi szövetség** vezetőjeként is jelentős hatalmat gyakorolt, a legtöbb tisztséget **sorsolással** töltötték be, így vagyoni helyzettől függetlenül minden polgárnak egyenlő esélye volt hivatalt viselni, a szegényebbek részvételét pedig a közügyekben a **napidíj** bevezetése tette lehetővé. Az athéni demokrácia azonban csak a szabad jogállású férfi polgárok, vagyis a társadalom mintegy 10-15%-a számára biztosított politizálási lehetőséget: a nők, a gyermekek és a rabszolgák mellett a letelepedett idegenek, vagyis a **metoikoszok kizárása** is jellemző volt, ők sem szólhattak bele a politikai ügyekbe.

Kulcsszavak: Periklész; sorsolás; napidíj; déloszi szövetség; metoikoszok kizárása

8. Milyen okok vezettek a poliszvilág Kr. e. 4. századi válságához és a klasszikus athéni demokrácia bukásához?

Válasz: Athén a déloszi szövetség élén birodalmat hozott létre, amit a féltékeny **Spárta** szövetségeseinek unszolására indított **peloponnészoszi háborúval** (Kr. e. 431–404) próbált megtörni; a győztes **Spárta** ellenére a **poliszok háborúi** tovább folytatódtak egymás között. A háborús pusztítások miatt elszegényedő középrétegek és a megvesztegethető szavazók növekvő száma a **demokrácia válsága** felé vezetett, a meggyengült poliszok pedig nem tudtak ellenállni **II. Philipposz** makedón uralkodó hódításának.

Kulcsszavak: peloponnészoszi háború; Spárta; poliszok háborúi; demokrácia válsága; II. Philipposz

9. Melyek voltak a görög építészet legjellemzőbb stílusjegyei és épülettípusai?

Válasz: A jelentősebb görög épületek mészkőből vagy márványból készültek, jellemző stílusjegyeik közé tartozott a lépcsőzet, az oszlopsorok, a díszes oszlopfők, a **fríz** és a **tümpanon**. A leghíresebb görög épített emlék az athéni **Akropolisz** és a benne található **Parthenon**, emellett jellegzetes épülettípus volt a félkör alakú színház, a fürdő és a nyújtott ellipszis alakú stadion, amilyen az **olümpiai** játékok helyszínén, Olümpiában is állt.

Kulcsszavak: Akropolisz; Parthenon; fríz; tümpanon; Olümpia

10. Milyen jellegzetes építészeti vívmányok terjedtek el a római városokban?

Válasz: A rómaiak **vízvezetékeket** építettek, amelyeken megfigyelhető volt az etruszkoktól átvett **boltív**, valamint csatornákat, jó minőségű utakat és a birodalom határvédelmét szolgáló **limest** is kiépítettek. Elterjedtek a görög hatásra kialakult fürdők és színházak, a gladiátorviadaloknak helyet adó **amfiteátrumok** (mint a Colosseum), a kocsiversenyek helyszínéül szolgáló cirkuszok, valamint a **Forum Romanumhoz** hasonló, kereskedelmi és politikai központként működő közterek.

Kulcsszavak: vízvezeték; boltív; limes; amfiteátrum; Forum Romanum

11. Milyen szerepet töltött be Pannonia provincia a Római Birodalomban, és hogyan ért véget a római uralom a területén?

Válasz: Pannonia provincia, amely a mai Dunántúlt is magába foglalta, Augustus idején került a Római Birodalomhoz, és a rómaiak kétféle települést hoztak létre benne: katonai településeket a határ mentén (pl. **Aquincum**) és kereskedővárosokat a **borostyánkőút** mentén (pl. **Savaria**). A 4. században bekövetkezett a **limes áttörése**, amikor a germánok betörtek a provinciába, ezután a rómaiak kiürítették a területet, és a betelepülő germán törzsek, majd a hunok idején a fejlett városias kultúrával nem rendelkező germánok miatt a római városok hamar elpusztultak.

Kulcsszavak: Pannonia; Aquincum; Savaria; borostyánkőút; limes áttörése

12. Milyen folyamatok vezettek a Nyugatrómai Birodalom 476-os bukásához?

Válasz: A 4. század végén kibontakozó **népvándorlás** egyre nagyobb nyomás alá helyezte a limest, és a szövetségesként betelepülő barbár népek a gyakorlatban függetlenítették magukat a császár hatalmától; az úgynevezett **395 kettéosztás** során a birodalom Nyugatrómai és Keletrómai részre szakadt. Az **Attila** vezette Hun Birodalom támadásai tovább gyengítették a nyugati felet, végül **Odoaker 476**-ban, germán vezérként lemondatta trónjáról az utolsó nyugatrómai császárt, **Romulus Augustulust**, amivel megbukott a Nyugatrómai Birodalom.

Kulcsszavak: népvándorlás; 395 kettéosztás; Attila; Odoaker 476; Romulus Augustulus

13. Hogyan alakult ki és mi jellemezte a zsidó nép ókori államát a virágkorában?

Válasz: A zsidó törzsek Kánaánba vándorlását a Biblia Ábrahámhoz köti, majd a filiszteusokkal vívott harcok során **Dávid király** egyesítette a törzseket és **Jeruzsálemet** tette fővárossá, ez volt a Kr. e. 10. századi ókori Izrael virágkora. Dávid fia, Salamon király idején épült fel **Salamon temploma Jeruzsálemben**, amelyben a **frigyláda** kapott helyet, benne a tízparancsolat kőtábláival; Salamon halála után azonban Izrael két részre szakadt, a meggyengült királyságok külső hódítók áldozataivá váltak, és végül a **babiloni fogság** idején sokakat fogságba hurcoltak.

Kulcsszavak: Dávid király; Jeruzsálem; Salamon temploma; frigyláda; babiloni fogság

14. Mi volt a zsidó vallás legfontosabb újdonsága, és milyen előírások szabályozták a mindennapi életet?

Válasz: A zsidó vallás legfontosabb újdonsága az egyistenhit, a **monoteizmus** volt: eszerint **Jahve** az egyetlen, mindenható Isten, akinek képi ábrázolása is tilos volt - ez volt a **bálványimádás tilalma** -, és tanításait a **tízparancsolat** foglalta össze. A vallás előírásai szabályozták a mindennapi életet is, például kötelezővé tették bizonyos ételek, köztük a disznóhús kerülését, valamint a heti pihenőnap, a **szombat** megtartását, amikor tilos volt a munkavégzés.

Kulcsszavak: monoteizmus; Jahve; bálványimádás tilalma; szombat; tízparancsolat

15. Ki volt Jézus, és mi volt tanításának lényege?

Válasz: Jézus (görög nevén Krisztus) a kereszténység alapítója volt, akinek életét és tanításait az **evangéliumok** jegyezték fel; tanítása középpontjában az **Isten és embertársak szeretete** állt, beleértve az ellenség szeretetét is, a legfontosabb **erények** pedig a hit, a remény, a megbocsátás, az irgalmasság, az alázat és az igazságosság voltak. **Jézus** konfliktusba került a **farizeusokkal**, mert szerinte a vallási előírások lényege nem a külsőségeknek való aprólékos megfelelés, hanem Isten és az emberek szeretete.

Kulcsszavak: Jézus; evangéliumok; Isten és embertársak szeretete; farizeusok; erények

16. Milyen keresztény hittételekhez kapcsolódik Jézus halála és feltámadása?

Válasz: Jézus **keresztre feszítése** a zsidó vezetők nyomására, Pilátus római helytartó parancsára történt, de a keresztény hit szerint harmadnapra feltámadt, ez a **húsvét** ünnepének alapja. A keresztény tanítás szerint Jézus halálával valósult meg az emberek **megváltása** bűneikből, önként áldozva fel magát, ezzel lehetővé tette számukra a mennyországba jutást, tanítványai pedig megváltó halála és **feltámadása** miatt **Messiás**ként, sőt Isten fiaként tisztelték őt annak ellenére, hogy nem űzte ki a rómaiakat.

Kulcsszavak: keresztre feszítés; feltámadás; húsvét; megváltás; Messiás

17. Milyen szerepet játszott Pál apostol a kereszténység terjesztésében?

Válasz: Pál apostol, eredeti nevén **Saul**, kezdetben üldözte a keresztényeket, majd egy látomás hatására maga is kereszténnyé lett, innen ered a **pálfordulás** kifejezés. A **diaszpóra zsidóság**ából származó, művelt **Pál apostol** értette a görög gondolkodást, ezért sikeresen terjesztette a kereszténységet a görögök között is; missziós útjai során a **pogányok megtérítése** volt a fő célja, és elérte, hogy a kereszténységre áttért pogányok mentesüljenek a zsidó szabályok, például a körülmetélkedés alól, ezzel hozzájárult ahhoz, hogy az ősegyház alkalmazkodjon a többségi társadalomhoz.

Kulcsszavak: Pál apostol; Saul; pálfordulás; diaszpóra zsidóság; pogányok megtérítése

18. Milyen okok magyarázzák a kereszténység gyors terjedését az állami üldözés ellenére?

Válasz: A rómaiak a birodalmat egységesítő **császárkultusz** miatt üldözték a monoteista kereszténységet, hiszen a keresztények nem voltak hajlandók a császárt istenként imádni, ennek ellenére az új vallás gyorsan terjedt, mert a **nyitottság minden rétegre** jellemezte: mindenkit befogadott, néptől és társadalmi helyzettől függetlenül, az **összetartó közösségek** pedig sokak számára vonzóak voltak. A kiüresedett római vallással szemben a kereszténység vigaszt és útmutatást nyújtott híveinek, sőt még a **keresztényüldözés** is segítette terjedését, mivel a **vértanúk** bátor önfeláldozása rokonszenvet keltett.

Kulcsszavak: császárkultusz; keresztényüldözés; nyitottság minden rétegre; összetartó közösségek; vértanúk

19. Hogyan vált a kereszténység a Római Birodalom államvallásává?

Válasz: Constantinus császár a **milánói rendelet 313**-as kiadásával engedélyezte a keresztények szabad vallásgyakorlatát, ezzel egyenrangúvá tette a kereszténységet a birodalom többi vallásával, felismerve, hogy a császári hatalomnak szüksége van az egyházra. **Nagy Theodosius** császár azonban a 4. század végén már **államvallássá** tette a kereszténységet, és a **pogányság betiltása** is bekövetkezett, hiszen betiltotta a pogány vallásgyakorlatot, köztük az olimpiai játékokat is, ezzel a kereszténység a birodalom hivatalos és kizárólagos vallásává vált.

Kulcsszavak: Constantinus; milánói rendelet 313; Nagy Theodosius; államvallás; pogányság betiltása

20. Milyen fontos hittételeket tisztáztak az első egyetemes egyházi zsinatok?

Válasz: A kereszténység egységének megőrzése érdekében Constantinus összehívta a **niceai zsinat 325**-ös ülésszakát, amely kimondta, hogy **Jézus isteni és emberi természete** egyszerre van jelen egy személyben, nem pedig csupán egy kiváló ember volt. Egy későbbi, a **konstantinápolyi zsinat 381**-es ülésén mondták ki a **Szentháromság** hittételét, miszerint egy Isten van, aki három személy: Atya, Fiú és Szentlélek, a niceai tanítást vitató kereszténységet pedig **eretnekeknek** nevezték és üldözni kezdték.

Kulcsszavak: niceai zsinat 325; Jézus isteni és emberi természete; konstantinápolyi zsinat 381; Szentháromság; eretnekek